

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра музичного мистецтва

Дипломна робота
магістра

**Патріотичне виховання учнів загальноосвітньої школи засобами
української музики**

Виконав:

Ванчуляк Валентин

магістрант II курсу, групи ММ1-М19
спеціальності 014 Середня освіта
(Музичне мистецтво)

Керівник: Лаврентьєва Н.В.

Рецензент:

Кам'янець-Подільський - 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИКИ.....	8
1.1. Патріотичне виховання учнів як філософська, соціальна та психолого-педагогічна проблема.....	
1.2. Освітньо-виховне середовище загальноосвітнього навчального закладу як засіб патріотичного виховання учнів.....	
РОЗДІЛ II. ДІАГНОСТИКА ПАТРІОТИЧНОЇ ВИХОВАНОСТІ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ	
2.1. Критерії, показники та рівні патріотичної вихованості учнів загальноосвітньої школи	
2.2. Стан патріотичної вихованості учнів загальноосвітньої школи.....	
РОЗДІЛ III. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ В ОСВІТНЬО-ВИХОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ШКОЛИ ТА ЇХ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА.....	
3.1. Методика патріотичного виховання учнів засобами української музики.....	
3.2. Обґрунтування педагогічних умов патріотичного виховання учнів засобами української музики.....	
3.3. Хід та результати дослідно-експериментальної роботи	
ВИСНОВКИ.....	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	

ВСТУП

Актуальність дослідження проблеми патріотичного виховання учнів ЗОШ визначається низкою обставин – соціальною ситуацією, що склалася нині в нашій країні, перетвореннями в суспільному, політичному, економічному житті, переоцінці цінностей у свідомості людей. У Концепції державної цільової соціальної програми патріотичного виховання населення на 2013-2017 роки зазначається, що актуальність патріотичного виховання зумовлюється процесом формування в Україні єдиної політичної нації. Патріотичне виховання населення спрямоване на забезпечення цілісності, соборності України, що є серцевиною української національної ідеї.

У Наказі МОН № 641 від 16.06.15 року Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах зауважується, що інтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, європоцентричність, пробудження громадянської й громадської ініціативи, виникнення різних громадських рухів, розповсюдження волонтерської діяльності, відбуваються на тлі сплеску інтересу й прояву патріотичних почуттів і нових ставлень до історії, культури, релігії, традицій і звичаїв українського народу.

Для успішного розв'язання цієї проблеми ефективним буде створення патріотично спрямованого освітньо-виховного середовища ЗОШ. Теоретичний аспект патріотичного виховання розробляли відомі українські педагоги минулого: Х. Алчевська, Г. Ващенко, Б. Грінченко, М. Грушевський, О. Духнович, М. Драгоманов, А. Макаренко, І. Огієнко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський, які значну увагу приділяли вихованню любові до своєї землі, рідної мови, формуванню національної самосвідомості.

Філософські основи виховного процесу відповідно до нової парадигми освіти і виховання розробляли М. Антоненць, А. Бойко, Л. Вовк, М. Євтух, П.

Кононенко, В. Москалець, М. Стельмахович, М. Ярмаченко та ін. Проблема сутності патріотичної свідомості відображена у вітчизняній (А. Бичко, І. Надольний, Л. Сохань) та зарубіжній (І. Кант, К. Роджерс, Е. Фромм та ін.) філософії.

Психологічні основи патріотичного виховання досліджували Б. Ананьєв, П. Блонський, Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонтєв, О. Петровський, П. Якобсон. Серед сучасних дослідників, які працюють над питанням патріотичного виховання та громадянських якостей особистості – І. Бех, П. Вербицька, П. Ігнатенко, А. Погрібний, В. Поплужний, Ю. Руденко, К. Чорна, О. Шестопалюк та ін.

Достатньо дослідженим у педагогічній науці є національно-патріотичне виховання (Ю. Бондаренко, М. Боришевський, О. Вишневський, Р. Захарченко, В. Кузь, Б. Цимбалістий, В. Янів, Я. Ярема, О. Ярмоленко) та військово-патріотичне виховання (М. Зубалій, В. Івашковський).

У сучасних умовах реформування освітньої системи значну увагу приділяють патріотичному вихованню учнів засобами української музики, що спрямоване на формування духовного світу дитини, її емоційної сфери, розвитку відчуття прекрасного, музичного смаку, творчості. Водночас потребує дослідження проблема вивчення української музики учнів у ЗОШ та позашкільних навчальних закладах, залучення до участі в якому впливає на розвиток національної самосвідомості дітей, розуміння необхідності збереження національного музичного фольклору та вивчення національних і регіональних фольклорних традицій.

Різні аспекти феномена музичного мистецтва, зокрема: психолого-педагогічні проблеми його сприйняття; виховання у дітей та юнаків музичних інтересів; формування ціннісних орієнтацій у галузі музики молоді розкриваються у дисертаційних дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених. Незважаючи на психолого-педагогічні дослідження зазначеної вище проблеми, виникає необхідність подальшого вивчення патріотичного виховання учнів засобами української музики.

Отже, значимість і актуальність патріотичного виховання учнів засобами української музики та недостатня теоретична й практична розробленість проблеми, необхідність вирішення суперечностей зумовили вибір теми дослідження: **«Патріотичне виховання учнів загальноосвітньої школи засобами української музики»**.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці педагогічних умов патріотичного виховання учнів засобами української музики в освітньо-виховному середовищі ЗОШ.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження**:

1. З'ясувати сутність понять «патріотичне виховання учнів» та «патріотична вихованість учнів».
2. Розкрити особливості та виховний потенціал освітньо-виховного середовища ЗОШ.
3. Визначити структуру, критерії, показники та схарактеризувати рівні патріотичної вихованості учнів.
4. Обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність педагогічних умов патріотичного виховання учнів засобами української музики та методики їх реалізації.

Об'єкт дослідження – процес виховання учнів засобами української музики в загальноосвітніх навчальних закладах.

Предмет дослідження – педагогічні умови патріотичного виховання учнів засобами української музики в освітньо-виховному середовищі ЗОШ.

Для досягнення мети, розв'язання завдань було використано такі методи дослідження: теоретичні – класифікація, систематизація, аналіз, порівняння наукових підходів, концепцій, положень, визначень та узагальнення основних характеристик понять для виявлення сутності патріотичної вихованості та патріотичного виховання учнів, виокремлення критеріїв, показників та рівнів досліджуваної вихованості; емпіричні – діагностичні (спостереження, анкетування, бесіда, тестування, самооцінка, експертна оцінка) для виявлення

стану патріотичної вихованості учнів; педагогічний експеримент – для виявлення результативності експериментальної роботи.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що розроблено методику діагностування рівнів патріотичної вихованості учнів засобами української музики ЗОШ; розроблено та впроваджено методику реалізації педагогічних умов патріотичного виховання учнів засобами української музики в освітньо-виховному середовищі ЗОШ. Матеріали дослідження можуть використовуватися учителями на уроках музичного мистецтва, методистами, викладачами закладів педагогічної освіти, а також при написанні навчально-методичних посібників, підручників і програм.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри музичного мистецтва та звітних наукових конференціях студентів і магістрантів Камя'нець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Структура роботи. Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

1. Патріотичне виховання учнів засобами української музики розуміється як педагогічний процес становлення особистості громадянина й патріота своєї Батьківщини на основі прийняття демократичних цінностей, додержання закону, норм права, загальнолюдської моралі й участі учнів в демократичних процесах, формування музичної культури. Патріотичне виховання передбачає формування в учнів патріотичної свідомості, ціннісного ставлення до української музики.

2. Освітньо-виховне середовище ЗОШ як засіб патріотичного виховання учнів – це цілісна інноваційна комунікативно-технологічна система, яка характеризується педагогічно доцільною цілеспрямованістю, ціннісною орієнтованістю, відкритістю до суспільства та його проблем, постійним розвитком та самоорганізацією, яка є важливим чинником особистісного розвитку учнів. Освітньо-виховне середовище виконує такі завдання: орієнтація на створення гуманістичного інтерактивного середовища, спрямованого на максимальний розвиток особистісного потенціалу кожного учня.

3. Структура патріотичної вихованості учнів містить такі компоненти: когнітивний, мотиваційний, діяльнісний. Критеріями сформованості кожного компонента відповідно визначені: ціннісно-патріотичний світогляд із показниками: патріотично-світоглядні знання, переконання, ідеали; ціннісно-патріотична свідомість; патріотично-спрямована активність з показниками: мотивація патріотизму; активна суб'єктно-патріотична позиція. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури охарактеризовано три рівні патріотичної вихованості учнів (високий, середній, низький).

4. Методика організації патріотичного виховання учнів засобами української музики в умовах освітньо-виховного середовища ЗОШ містить блоки цілісного освітньо-виховного процесу: цільовий блок, теоретико-методологічний блок, змістовий блок, операційно-технологічний та результативний, які перебувають у структурно-функціональній взаємодії.

Виконане дослідження не претендує на вичерпне розкриття усіх аспектів означеної проблеми. Подальшого вивчення та розробки потребують інноваційні та інформаційні технології забезпечення патріотичного виховання учнівської учнів, дослідження зарубіжного досвіду патріотичного виховання молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ананьєв Б.Г. Вибрані психологічні праці: в 2-х т. М.: Педагогіка, 1980. Т.1. 230 с. Т.2. 288 с. Ананьєв Б.Г. Вибрані психологічні праці: в 2-х т. М.: Педагогіка, 1980. Т.1. 230 с. Т.2. 288 с.
2. Андрущенко В. Характер особистості: гармонія національних і загальнолюдських цінностей [Текст] / В. Андрущенко, Ю. Руденко // Освіта. – 2008. – № 53, 24–31 грудня. – С. 10-11.
3. Анікіна, Т.О. Патріотичне виховання майбутніх учителів музики засобами художнього краєзнавства: автореф. дис...канд.пед.наук: 13.00.01 / Т.О. Анікіна; АПН України; Інститут педагогіки. – К., 1993. – 19с.
4. Антоненко Т. Л. Виховання у підлітків культури почуттів засобами мистецтва : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. пед. наук : 13.00.01. Харків, 1994. 21 с.
5. Антонєць М. В.О. Сухомлинський про вікові особливості і громадянське виховання підлітків [Текст] / М. Антонєць // Рідна школа : Науковопедагогічний журнал. - 2007. - №9. - С. 17-19 .
6. Антонова О. Є. Розумове виховання / О.Є. Антонова //Практикум з педагогіки/ ред. О.А. Дубасенюк, А.В.Іванченко. – К. : ІСДО, 1996. – С.202-222.
7. Арістова Л. Естетичне ставлення до мистецтва: теоретичні підходи. Мистецтво та освіта. 2007. №3. С. 18– 22.
8. Афанасьєв А. Виховне середовище в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення [Текст] / А. Афанасьєв // Рідна школа. – 2008. – № 6. – С. 23- 26.
9. Баженов В.Г. Виховання патріотизму майбутніх керівників / В.Г. Баженов, О.С. Пономарьов, О.Г. Романовський // Вестн. Харк. гос. политехн. ун-та. – Х.,1998. – Вып. 22. – С.100–104.
10. Безкоровайна, О. Самоствердження особистості: постановка проблеми у контексті освітніх виховних технологій [Текст] / О. Безкоровайна // Директор школи, ліцею, гімназії : Науково-практичний журнал. - 2008. - №3. - С. 42-48.

11. Бех І. Д. Виховання особистості: Сходження до духовності: наук. видання / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2006. – 272 с.
12. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 124–129. Бех І. Д. Національна ідея в становленні громадянина-патріота України / І. Бех, К. Чорна. Київ. – 2014. – 48 с.
13. Бех, І. Д. Патріотичне виховання дітей та молоді / І. Бех, К. Чорна // Позашкілля. – 2011. – № 10. – С. 9-16.
14. Бех І. Д. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І. Бех, К. Чорна. Київ. – 2014. – 29 с.
15. Биков В.Ю. Відкрита освіта і відкрите навчальне середовище // Теорія і практика управління соціальними системами / Щоквартальний науково-практичний журнал. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2008, №2. – С. 116-123.
16. Білоус В.С. Патріотизм / В.С. Білоус // Політологічний енциклопедичний словник. – К., 2004. – С. 477.
17. Бойко А.М. Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації / А.М. Бойко. – К., 1996. – 230 с.
18. Бондаренко Ю. Урок літератури в системі національного виховання / Ю. Бондаренко // Рідна шк. – 1998. – № 9. – С. 22-26. Бондаренко Ю. Урок літератури в системі національного виховання / Ю. Бондаренко // Рідна шк. – 1998. – № 9. – С. 22-26.
19. Бражнич О.Г. Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / О.Г. Бражнич. – Кривий Ріг, 2001. – 238 с.
20. Брилін Б. А. Організація музичного дозвілля учнівської молоді як виховна проблема: моногр. Київ, 2010. 235 с.
21. Ващенко Г. Виховний ідеал: підруч. для педагогів, виховників, молоді і батьків / Г. Ващенко. – Всеукр. пед. т-во ім. Григорія Ващенка. – 4-е вид. – Львів : Камула, 2006. – 278 с.

22. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол.ред. В.Т. Булес. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
23. Вербицька П. В. Громадянське виховання учнівської молоді: сучасні аспекти розвитку: Монографія / Поліна Василівна Вербицька. — К.: Генеза, 2009. — 384 с.
24. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Л.С. Выготский. – М.: Педагогика, 1991. – 480с.
25. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навч. посіб. – 3-тє вид., доопрац. і доп. / О. Вишневський. – К.: Знання, 2008. – 566 с.
26. Вишняк М. Патріотичне виховання учнів за допомогою української музики / М. Вишняк // Рідна школа. – 2001. – № 9. – С. 25- 28.
27. Власенко О. Особливості формування освітньо-виховних систем // Тенденції модернізації національних освітніх систем: збірник наукових праць / за ред. О.С. Березюк, О.М. Власенко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 158 с.
28. Вовк Л. Освітній процес і становлення національної самосвідомості (історико–педагогічний аспект) // Наукові записки: матеріали звітної–наукової конференції УДПУ імені М.П. Драгоманова за 1992 рік. – К., 1993. – С.112–114.
29. Вознюк Л. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів музики до виховання підлітків засобами дзвонарства / Л. Вознюк // Проблеми підготовки сучасного вчителя: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред.) та ін.]. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2012. – Вип. 5. – Ч. 2. – 291 с.
30. Волошина Н.М. Соціально-філософський вимір патріотизму сучасного українського суспільства. Автореф.канд філософ.наук. – К., 2010р.

31. Гавлітіна Т. Національно-патріотичне виховання підлітків в умовах позашкільного навчального закладу: навч.-метод. посіб. / Т. Гавлітіна. – Рівне: Волинські обереги, 2007. – 220 с.
32. Гарнійчук В. Форми та методи виховання патріотизму старших підлітків у позаурочній діяльності / В. Гарнійчук // Історія в школі. – 2009. – № 1-2. – С. 18-22.
33. Гарнійчук, В. Дискусія як один з методів виховання патріотизму старших підлітків [Текст] / В. Гарнійчук // Історія в школі. – 2009. – № 3. – С. 27-30; Позакласний час. – № 17/18. – С. 3-10.
34. Гонський В. Патріотизм як основа сучасного виховання та ідеології держави / В. Гонський // Рідна школа. – 2001. - № 2. – С. 9 – 14.
35. Гонтаровська, Н. Створення освітнього середовища як необхідна умова морального духовного розвитку особистості [Текст] / Н. Гонтаровська // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2005. – № 5/6. – С. 144-146.
36. Гончаренко С. Український педагогічний словник. / С. Гончаренко – Київ: Либідь, 1997. – 376с.
37. Грушевський М.С. Звідки пішло українство... // Великий Українець. — К., 1992. — С. 90.
38. Гуревич Р.С. Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах: Монографія / За ред. С.У. Гончаренко. – К.: Вища школа, 1998. – 229с.
39. Дем'янюк, Т. Методика виховання в сучасній школі: Навч.посіб. / Т.Д. Дем'янюк; М-во освіти і науки України. Наук.-метод. центр серед. освіти. - К., 2000. - 286 с.
40. Дерев'янюк Н. Формування громадянської культури особистості школяра: навч.-метод. посіб. / Н. Дерев'янюк, В. Костів / за ред. В. Костіва. – К.: ТОВ «Інформаційні системи», 2011. – 352 с.
41. Дідовець М. Коли бракує концепції національного виховання / М. Дідовець // Віче. – 2005. – № 2. – С. 30-32.

42. Дічек Н. Своєрідність концепції виховання громадянина за спадщиною В.О. Сухомлинського / Н. Дічек // Рідна школа. – 2007. - № 9. – С. 14 – 16.
43. Джус О. Творча спадщина Софії Русової періоду еміграції: [монографія] / О. Джус. – Івано-Франківськ: плайн, 2002. – 260 с.
44. Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 27.11.2014 № 1/9-614.
45. Долецька С. Патріотичне виховання молодших школярів у процесі краєзнавчої роботи: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / Луганськ, 2011. – 20 с.
46. До питання національно-патріотичного виховання у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського // Зб. матеріалів II Всеукраїнських 195 пед. чит. — Василь Сухомлинський і сучасність. – Вип. 2. – Чернігів, 1995. – С. 8-13.
47. Дроб'язко П. Українська національна школа: витоки і сучасність. – К.: Видавничий центр «Академія», 1997. – 184 с.
48. Дубасенюк О.А. Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики Монографія / За ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 564с.
49. Дубина М. М. Патріотичне виховання молоді / М. Дубина, Ю. Руденко // Освіта України. – 2006. – №8. – С.15.
50. Дубина М. Виховання учнів і студентів Українського патріотизму / М. Дубина, Ю. Руденко. – К.: ТОВ «Експрес-Поліграф», 2010. – 400 с.
51. Євтух М.Б. Соціальна педагогіка/ М.Б.Євтух, О.П.Сердюк.- 2-е вид., стереот.- К.: МАУП, 2003.- 232 с.
52. Жадько В. А, Бідзіля П. О. Про національно-патріотичне виховання студентської молоді/ В. А. Жадько, П. О. Бідзіля // Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції з питань патріотичного виховання молоді «Соціальний розвиток України та патріотичне виховання громадян»/ 18-19 жовтня 2012 р. – Запоріжжя: «Акцент» – 546 с.
53. Жаровська О.П. Патріотизм в системі цінностей студентів педагогічних університетів / О.П. Жаровська // Сучасні інформаційні технології та

- інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 40 / Редкол. : 197 І.А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2014. – 491с. – С. 241–247.
54. Жаровська О.П. Духовні цінності у системі патріотичного виховання / О.П. Жаровська // Виховання молоді на принципах християнської моралі / О.П. Жаровська // Збірник матеріалів регіональної наукової конференції «Виховання молоді на принципах християнської моралі». – Вінниця, 2015. – 114 с.
55. Зарванський В. М. Національний патріотизм і проблеми оновлення суспільства / В.М. Зарванський / Питання соц.-політ. наук // Вопр. соц.-політ. наук . – К, 1991. – Вип. 82. – С. 44–49.
56. Захарченко Р. О. Теоретичні засади виховання національної самосвідомості : Навч. посіб. / Р. О. Захарченко, В. П. Москалець, Ю. Д. Руденко, І. В. Огородник, В. К. Сидоренко; Ін-т змісту і методів навчання. - К., 1998. - 150 с.
57. Зимняя И.А. Стратегический подход к воспитанию. Характеристика и компонентный состав общей стратегии воспитания // Общая стратегия воспитания в образовательной системе России. – М., 2001. – С. 254
58. Зубцова Ю. Є. Формування патріотичних якостей молодших школярів у взаємодії школи та сім'ї / Зубцова Юлія Євгенівна – Авторф.дис.канд.пед.наук.-13.00.07 – теорія і методика виховання. – К., 2012. – 21 с.
59. Зязюн Л. Концептуально-методологічні підходи до процесу виховання в освітній системі України [Текст] / Л. Зязюн // Вища освіта України. – 2009. – № 2. – С. 65-74.
60. Зязюн Л. Психокогнітивні конструктивістські теорії виховання особистості [Текст] / Л. Зязюн // Вища освіта України. – 2004. – № 3. – С. 97-104.
61. Івашковський В. Виховні засади розвитку особистості патріота України / В. Івашковський // Рідна школа. – 2005. - № 4. – С. 36 – 38.

62. Ігнатенко П. Виховання громадянина: психолого-педагогічний і народознавчий аспекти: навч. – метод. посіб. / П. Ігнатенко, В. Поплужний, Н. Косарева, Л. Крицька. – К.: Інститут змісту і методів навчання, 1997. – 252 с.
63. Капська А. Й. Виховання громадянина-патріота / А. Й. Капська // Соціалізація особистості: зб. наук. ст. / НПУ ім. М.П. Драгоманова. – К., 1998. – С. 4–21.
64. Кардонська, А. Патріотичне виховання засобами народознавства [Текст] / А. Кардонська // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2009. – № 14. – С. 19-21.
65. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання [Текст] / С. Г. Карпенчук. – К. : Вища школа, 2005. – 339 с.
66. Качур М.М. Патріотичне виховання молодших школярів засобами художнього краєзнавства: Автореф. дис...канд. пед. наук: 13.00.07 / 201 Качур Мирослава Михайлівна; Ін-т проблем виховання АПН України. – К., 2010. – 20 с.
67. Каюков В.І. Патріотичне виховання учнів загальноосвітньої школи на героїчних традиціях українського народу: Автореф. дис...канд.пед. наук: 13.00.01/ Каюков Василь Іванович; Кіровоградський держ. Педагогічний ін-т ім. В.К. Винниченка. – Кіровоград, 1996. – 24 с.
68. Кендзьор П. Метод проектів як важливий засіб громадянського виховання учнівської молоді / Петро Кендзьор // Педагогіка і психологія проф. освіти. – 2003. – № 1. – С. 203 – 210
69. Кіндрат В.К. Патріотизм В.О. Сухомлинського / В.К. Кіндрат // Зб. матеріалів III Всеукраїнських пед. чит. «Василь Сухомлинський і сучасність». – Вип. 3. – Умань, 1996. – С.29-31.
70. Коберник О. Управління виховним процесом на засадах психолого-педагогічного проектування [Текст] / О. Коберник // Рідна школа : Науково-педагогічний журнал. - 2004. - N5. - С. 22-25.

- 71.Кобзар Б. Специфіка позаурочної виховної роботи з учнями шкілінтернатів для дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків / Б. Кобзар, Є. Поствойтов. – К. : Стилос, 1997. – 312 с.
- 72.Коваль В.О. Патріотичне виховання учнів у процесі вивчення української літератури в старших класах загальноосвітньої школи: Автореф. дис. канд.пед.наук: 13.00.02 / Коваль Валентина Олександрівна; Інститут педагогіки АПН України. – К., 1999. – 16 с.
- 73.Коваль Г. В. Формування патріотизму – важливий чинник соціалізації молоді України на сучасному етапі політичного процесу: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / Г.В. Коваль; Микол. держ. гум. унтім. П. Могили. – Миколаїв, 2007. – 208 арк.
- 74.Козаченко О. Пошуки нових форм виховної роботи [Текст] : [виховання студентської молоді] [Текст] / О. Козаченко // Освіта. Технікуми. Коледжі. – 2005. – № 2. – С. 70-72.
- 75.Коменський Я. Вибрані педагогічні твори. Велика дидактика /Я.Коменський [під ред. А. А. Красновського]. – К. : Рад. шк., 1970. – Т.1. – 246 с.
76. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді : наказ Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641 / [Електронний ресурс] Режим доступу:
<http://old.mon.gov.ua/ua/aboutministry/normative/4068->
77. Коркішко О. Використання педагогічних технологій патріотичного виховання в позаурочній роботі сучасної школи / О. Коркішко // Рідна школа. – 2005. - № 6. – С. 48 – 50.
78. Коркішко О. Становлення патріотичного виховання в 19–20 ст.: (Історичний аспект) / О. Коркішко // Рідна школа. – 2004. – № 2.– С. 60- 62.
79. Костів В. Проблема мети і змісту національного виховання молоді: історія та сучасність / В. Костів // Українське народознавство і проблеми національного виховання. – Івано-Франківськ, 1995. – С.20 – 25.

80. Кузь В. Нова освітня парадигма- нові освітні технології [Текст] / В. Г. Кузь // Педагогіка і психологія. - 2011. - № 2. - С. 28-35.
81. Кулігіна Н. Ф. Проект "Патріотичне виховання як складник загального виховного процесу" [Текст] / Н. Ф. Кулігіна // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2010. – № 13. – С. 8-10.
82. Кульчицький В.Й. Філософсько-світоглядні передумови розвитку патріотичного виховання в Україні (історичний аспект) / В.Й.Кульчицький // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія педагогіка і соціальна робота. – 2013. – №30. – С.76-78.
83. Лановик Б.Д. Історія України: навч. посібник / Б.Д. Лановик, М.В. Лазарович. - 2-ге вид., перероб. і доп. - К.: Знання - Прес, 2003. - 733 с.
84. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения: В 2-х т. Т. I — М.: Педагогика, 1983.— 392 с.
85. Мазаракі А. Навчання і виховання – органічно єдиний процес [Текст] / А. Мазаракі // Вища школа. – 2004. – № 5/6. – С. 3-30.
86. Малик Н. Г. Нові форми та методи проведення уроків патріотичного виховання [Текст] / Н. Г. Малик // Класному керівнику. Усе для роботи. – 2011. – № 8. – С. 20-22.
87. Макар Л.М. Сутність освітнього середовища в педагогічному процесі / Л.М. Макар // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах – 2013 р., Вип. 30 (83). – С. 232.
88. Манько, В. М. Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін / В. М. Манько // Соціалізація особистості : зб. наук. пр. Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова. – К. : Логос, 2000. – Вип. 2. – С. 153–161, 153–161.
89. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва в основній школі : методичний посібник для вчителів. Київ : Шкільний світ, 2012. 128 с.
90. Матящук В. Сучасне патріотичне виховання: стан проблеми та перспективи розвитку / В. Матящук // Педагогічна думка. – 2009. - № 3. – С. 48-54.

91. Медвідь Л.А. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні: [навч. посіб.] / Л.А.Медвідь. - К.: Вікар, 2003. -335 с.
- 92.Мелешко В. Середовищний підхід: досвід експериментальної роботи у сільській школі / В. Мелешко // Рідна шк. – 2008. – № 1/2. – С. 24–27.
93. Методи виховання [Текст] // Лозова, В. І. Теоретичні основи виховання і навчання : навчальний посібник / В. І. Лозова, Г. В. Троцько. – Харків : ОВС, 2002. – С. 126-154.
94. Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах. Додаток до Наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641.
- 95.Мірошніченко В.І. Теоретико-методичні засади патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників: Автореф. дис... докт. пед. наук: 13.00.07. – теорія і методика виховання / В. Мірошніченко. – К.: Інститут проблем виховання НАПН України, 2012. – 40 с.
- 96.Мірошніченко В.І. Вплив родини на патріотичне виховання молоді / В.І. Мірошніченко // Збірник наукових праць № 43. Частина II. – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2008. – С.132-135.
- 97.Мірошніченко В.І. Генеза патріотичного виховання в період становлення української нації / В.І.Мірошніченко // Вісник Черкаського університету. – Серія : Педагогічні науки. Випуск 149. – Черкаси, 2009. – С.72-76.
98. Музыка і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти : навч. посібник. Київ : ІЗМН, 1998. 248 с.
99. Мусина В. Е. Патриотическое воспитание школьников: учебно-методическое пособие / Валентина Егоровна Мусина. – Белгород: ИД «Белгород» НИУ «БелГУ», 2013. – 156 с.
100. Набока Л. В. Національно-патріотичне виховання учнівської молоді [Текст] / Л. В. Набока // Виховна робота в школі. – 2007. – № 9. – С. 27- 29.
101. Навозняк Л. Л. Соціологічні віхи процесу формування духовності в школах України [Текст] : [від часів Київської Русі до початку ХХІ століття]

- / Л. Л. Навозняк // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2008. – № 2. – С. 88-94.
102. Надольний, І. Динаміка соціальних змін і розвиток національної самосвідомості особистості / І. Надольний. // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв [Текст]. - К., 1999 - .N 3 - С .19-22.
103. Ничкало Н.Г. Українські концепції професійної освіти: тенденції і перспективи / Н.Г.Ничкало // Науковий вісник Миколаївського державного університету: [зб. наук, праць]. - Вип. 23: педагогічні науки. - Том 1 / за заг. ред. В.Д.Будака, О.М.Пехоти. - Миколаїв: МДУ, 2008. - С. 15-25.
104. Олексюк О. М. Музична педагогіка : навчальний посібник. Київ : КНУКіМ, 2006. 188 с.
105. Опалко Н.І. Деякі аспекти національно-патріотичного виховання студентів / Н.І. Опалко // Уряду України. Президенту, законодавчій, виконавчій владі: аналіт. розробки, пропозиції наук. та практ. працівників: збірник. – К., 1999. – Т. 14. – С. 351 – 354.
106. Оржеховська, В. М. Формування соціальної відповідальності учнів у сучасній школі / В. М. Оржеховська // Педагогіка і психологія. — 1996. — № 4. — С. 29-33.
107. Оришко С.П. Патріотичне виховання старшокласників у процесі туристсько-краєзнавчої діяльності загальноосвітніх навчальних закладів: Автореф.дис...канд.пед.наук: 13.00.07 / Оришко Світлана Петрівна; Терноп.нац.пед.ун-т ім. В.Гнатюка. – Т., 2010. – 20 с.
108. Орлова Н. Формування патріотичних та громадських почуттів учнів [Текст] : на матеріалі педагогічної спадщини О. Захаренка / Н. Орлова // Рідна школа. – 2006. – № 3. – С. 39-40.
109. Павленко М.С. Патріотичне виховання молодших школярів на матеріалах творчості Павла Тичини: Автореф.дис...канд.пед.наук: 13.00.07 / Павленко Марина Степанівна; Інститут проблем виховання АПН України. – Умань, 2001. – 20 с.

110. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ : Освіта України, 2008. 274 с.
111. Патріотизм: філософський словник / за ред.. В.І Шинкарука. – 2-ге вид., перероб. і доповн. – К., 1986. – 358 с.
112. Патріотизм – основа духовного становлення громадянина: інформ. сп. л-ри / Нац. б-ка України для дітей; уклад.: Л.І. Литвинець; ред.: Н.М. Скоморовська. – К., 2005. – 12с.
113. Пащенко Д. Патріотичне й національне виховання – складові становлення громадянина / Д. Пащенко // Шлях освіти. – 2002. – № 1. – С. 9 – 14.
114. Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексеєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – 244 с.
115. Педагогічний словник / Під ред. М. Ярмаченка. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 514 с.
116. Петронговський Р. Теорія і практика формування патріотизму старшокласників: [монографія] / Р. Петронговський / За ред. М. Левківського. – Житомир: Полісся, 2003. – 192 с.
117. Петронговський Р.Р. Формування патріотизму старшокласників у позанавчальній виховній діяльності: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.07 „Теорія і методика виховання" / Р.Р. Петронговський. – К., 2002. – 21 с.
118. Приходченко, К.І. Інноваційні технологічні системи сформованості творчого освітньо-виховного середовища / Приходченко К.І. // Наука. Релігія. Суспільство. – 2010, - №3. – С. 186-191.
119. Приходченко К. Підхід до організації навчально-виховного процесу з погляду середовища: теоретичний аспект / К. Приходченко // Педагогіка і психологія. – 2011. – № 3. – С. 17–31.
120. Приходченко К. Середовищний підхід до навчання та виховання молоді / К. Приходченко // Шлях освіти. – 2010. – № 3. – С. 22–27

121. Проектна діяльність у школі / [упоряд. М. Голубенко]. – К.: Шк. Світ, 2007. – 128 с.
122. Решетняк В. Ф. Сутнісна визначеність деяких аспектів патріотичного виховання / В. Ф. Решетняк // Виховання національної свідомості особистості : метод. рек. / за ред. Д. О. Тхоржевського. – Глухів, 2001. – С. 20–24.
123. Роджерс К. - О становлении личностью. Психотерапия глазами психотерапевта / К.Роджерс. – К.: PSYLIB, 2004 – 314 с.
124. Романовська М. Б. Метод проектів у виховному процесі [Текст] / М. Б. Романовська. – [Х.] : Ранок, [2007]. – 159 с.
125. Ростовський О. Я. Методика викладання музики в основній школі : навч.-метод. посіб. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2000. 272 с.
126. Руденко Ю. Ідеологія патріотизму і державотворення як основа духовності учнів / Ю. Руденко, В. Руденко // Рідна школа. – 1999. – № 10. – С. 8 – 10.
127. Руденко Ю. Основи сучасного українського виховання / Ю. Руденко. – К.: Видництво імені Олени Теліги. – 2003. – 328 с.
128. Рудницька О. П. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти : навч. посібник. Київ : ІЗМН, 1998. 248 с.
129. Русова С. Суспільні питання виховання / С. Русова // Життя і знання. – 1929. – Ч.6 (18). – С. 161-163.
130. Савченко О.Я. Навчально-виховне середовище сучасної школи: діалог з В.О. Сухомлинським / О.Савченко // Науковий вісник Миколаївського державного університету. Випуск 8. Педагогічні науки. – Ч. I, 2005. – С. 4-9.
131. Селіванова Н.Л. Виховна система і виховний простір – ефективні механізми виховання особистості / Н.Л.Селіванова // Стратегія виховання в освітній системі Росії: підходи і проблеми / Під ред. проф. І.О.Зимньої. – М.: Агентство «Издательский сервис», 2004. С. 242 – 259.

132. Сироежко О. В. Музично-естетичне виховання підлітків в контексті розвитку національних цінностей. Розвиток України в ХХІ столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми: матеріали XI Міжнар. наук-практ. інтер. конф., 31 жовт. 2011 р. Тернопіль, 2011. С. 171–174.
133. Скульський Р. П. Особливості виховної роботи в національному вищому навчальному закладі [Текст] / Р. П. Скульський // Проблеми освіти : науково-методичний збірник / ред кол.: М. З. Згуровський (гол. ред.) [та ін.]. – К. : ІЗМН, 1997. – С. 97-101.
134. Скуратівський В. Патріотизм / В. Скуратівський // Філософський енциклопедичний словник. – К., 2002. – С. 471–472.
135. Снопко Н.М. Психологические механизмы и педагогические основы патриотического воспитания в системе профессионального образования/ Снопко Наталья Михайловна. – Автореф. докт.пед.наук. – М., 2007 – 34 с.
136. Сокольников Ю. П. Системный подход в исследовании воспитания / Ю.П. Сокольников. – Москва ; Прометей, 1993. – С 55.
137. Стельмахович М. Теорія і практика українського національного виховання: посібник / М. Стельмахович. – Івано-Франківськ: «ЛілеяНВ», 1996. – 179 с.
138. Стьопіна О. Патріотичне виховання: теорія та практика / О. Стьопіна // Шкільний світ. – 2007. - № 42. – С. 6 – 8.
139. Сухомлинська О. Програма національного виховання в умовах освітніх модернізацій них змін / О. Сухомлинська // Шлях освіти. – 2010. - № 4. – С. 4 – 8.
140. Сухомлинський В.О. Народження громадянина: вибрані твори у 5 т. / В. Сухомлинський. – К. – Рад.школа, 1976. – Т. 3. – С. 283-567.
141. Сухомлинський В.А. О воспитании / В.А.Сухомлинский. – М.: Полиздат, 1982. – С.83 – 87

142. Тимошенко О. Метод проектів як складова частина національно-патріотичного виховання / О. Тимошенко // Директор школи, 2008. - № 8. - С. 10.
143. Тимчик М. Патріотичне виховання старших підлітків у процесі фізкультурно масової роботи: Автореф. дис...канд..пед.наук: 13.00.07. - К., 2012. - 19 с.
144. Тлумачний словник сучасної української мови: Загальноживана лексика / за заг. ред. В. Калашника. - Х. : ФОП Співак, 2009. - 960 с.
145. Томенко, М. Современный украинский патриотизм, или как объединить Украину // Правительство. курьер. - 2005. - 16 июля. - № 130. - С. 4.
146. Український патріотизм – фактор державності, стабільності, добробуту / ред.: Г.І.Гончарук. – О.: Астропринт, 2002. – 304 с.
147. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с. 295.
148. Ушинський К.Д. Про народність у громадському вихованні / К.Д.Ушинський // Вибрані педагогічні твори : у 2 т. / К.Д.Ушинський. – К., 1093. – Т.1 : Теоретичні проблеми педагогіки. – С.43-103.
149. Франко І. Публіцистика. Вибрані статті / І. Франко. - К.: Наука, 1953. - 158 с. 299. Фромм Э. Искусство любить / Э. Фромм. – СПб.: Азбука, 2002. – 224 с.
150. Чепурна, Н. Інноваційна модель патріотичного виховання / Н. Чепурна, Т. Горлач // Освіта України. – 2010. – № 33/34. – С. 7.
151. Чорна К. Національна ідея як фактор становлення патріотизму у дітей та молоді / К. Чорна // Шлях освіти. – 2008. – № 3. – С. 5 – 11.
152. Шевченко Г.П. Духовні основи патріотичного виховання [Текст] : монографія / Г. П. Шевченко, С.С. Рашидова ; Східноукр. нац. ун-т ім.Володимира Даля. - Луганськ : Ноулідж, 2012. - 197 с.
153. Шевченко Г.П. Духовно-культурні цінності виховання людини: монографія / - Г.П.. Шевченко, Т.Л.Антоненко, Є.А. Зеленов та ін.- Луганськ: Вид. «НОЛІДЖ». 2013.- 332 с. (С. 3-37).

154. Щербань П. Українська національна ідея і сучасні проблеми виховання учнівської та студентської молоді [Текст] / П. Щербань // Вища освіта України. – 2005. – № 4. – С. 62-67.
155. Янів, В. Нариси до історії української етнопсихології [Текст] : историческая литература / В. Янів; Упор. М. Шафовал. - 2-ге вид., переробл. і доп. - К. : Знання, 2006. - 341 с.
156. Ясвин В.А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию / В.А.Ясвин. – М.: Смысл, 2001. – 366 с.
157. Яців Я.М. Національно-патріотичне виховання учнівської молоді у позаурочний час на західноукраїнських землях (1919–1939рр.): Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.01 / Яців Я. М.; Прикарпатський національний ун-т ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2005. – 20 с. 322.